

ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ МӘДЕНИЕТТЕРДІ БАЙЛАНЫСТЫРУДАҒЫ ЖӘНЕ МҰРАНЫ САҚТАУДАҒЫ ТҮРКСОЙ РӨЛІН ЗЕРТТЕУ

Ләзиза НҮРПЕЙІС*

Түйіндеме: Бұл мақалада Орталық Азияға ерекше назар аударып отырып, бүкіл Түркі әлеміндегі мәдени байланыстар мен мұраларды қорғауға бағытталған ТҮРКСОЙ ұйымының көп қырлы саласы туралы айтылады. ТҮРКСОЙ бастамаларын, ынтымақтастығын және оның салдарын мұқият зерттей отырып, ұйымның бүкіл аймақтағы мәдени келіспеушіліктерді жеңудегі шешуші рөлін түсіндіруге бағытталған. Түркі мұрасының тарихи, лингвистикалық және көркемдік қырларын тереңірек зерттей отырып, ТҮРКСОЙ-дың Түркітілдес халықтар арасындағы бірлікті, диалогты және өзара түсіністікті нығайтудың катализаторы ретіндегі терең маңызын ашамыз.

Мақаланың кілті ТҮРКСОЙ қызметінің алуан түрлілігін, соның ішінде мәдениетті сақтау жөніндегі күш-жігерді, білім беру бастамаларын және аймақтық және халықаралық серіктестермен бірлескен жобаларды талдау болып табылады. Осы күш-жігердің арқасында Түркі мұрасын сақтау және насихаттау бойынша жұмыс істеп қана қоймай, сонымен қатар мәдениетаралық алмасу мен ынтымақтастықты белсенді түрде дамытып, сол арқылы Орталық Азия қоғамдарының гобелендерін байытады.

Сонымен қатар, ұйымның Орталық Азиядағы мәдениеттерді байланыстыру және мұраны сақтау миссиясында кездесетін қиындықтары мен мүмкіндіктерін зерттейді. ТҮРКСОЙ-дың күш-жігері саяси қиындықтарды жеңуден бастап әлеуметтік-экономикалық теңсіздіктерді жоюға дейін аймақтық динамика мен жаһандық тенденциялардың кең контекстінде орналасқан.

Сайып келгенде, бұл мақала ұйымның мәдени әртүрлілікті ілгерілетудегі, мәдениетаралық диалогты дамытудағы және Түркі халықтары арасында ортақ бірегейлік сезімін тәрбиелеудегі маңызды рөлін көрсетеді. Орталық Азияның бай мұрасын сақтауға және атап өтуге деген қажымас адалдығының арқасында ТҮРКСОЙ барған сайын өзара байланысты әлемде мәдени бірлік пен өзара сыйластықтың шамшырағы қызметін жалғастыруда.

Кілт Сөздер: ТҮРКСОЙ, Орта Азия, Түркі Мұрасы, Мәдениетті Сақтау, Мәдениетаралық Диалог

Exploring TURKSOY's Role in Connecting Cultures and Preserving Heritage Across Central Asia

Abstract: This article delves into the multifaceted realm of TURKSOY, an organization committed to fostering cultural connections and safeguarding heritage across the Turkic world, with a particular focus on Central Asia. Through a thorough examination of TURKSOY's initiatives, collaborations, and impact, this study seeks to elucidate the organization's pivotal role in bridging cultural divides throughout the region. By delving into the historical, linguistic, and artistic facets of Turkic heritage, we unveil the profound significance of TURKSOY as a catalyst for fostering unity, dialogue, and mutual understanding among Turkic-speaking nations.

Key to this exploration is an analysis of TURKSOY's diverse range of activities, including cultural preservation efforts, educational initiatives, and collaborative projects with regional and international partners. Through these endeavors, TURKSOY not only works to conserve and promote Turkic heritage but also actively fosters cross-cultural exchange and cooperation, thereby enriching the tapestry of Central Asian societies.

Furthermore, this research examines the challenges and opportunities faced by TURKSOY in its mission to connect cultures and preserve heritage in Central Asia. From navigating political complexities to addressing socio-economic disparities, organization's efforts are situated within the broader context of regional dynamics and global trends.

Ultimately, this study underscores the critical role played by TURKSOY in promoting cultural diversity, fostering intercultural dialogue, and nurturing a sense of shared identity among Turkic peoples. Through its tireless dedication to preserving and celebrating the rich heritage of Central Asia, TURKSOY continues to serve as a beacon of cultural unity and mutual respect in an increasingly interconnected world.

Key Words: TURKSOY, Central Asia, Turkic Heritage, Cultural Preservation, Intercultural Dialogue

Кіріспе

Тарихтың тоғысқан жерінде Орналасқан Орталық Азия мәдениеттердің, тілдердің және дәстүрлердің жарқын үйлесімімен мақтана алады, олар мұраның бай гобеленін қалыптастыру үшін біріктіріледі. Түркі халықтарын біріктіретін

* PhD, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, aruana84@gmail.com

байланыстарды нығайтуға бағытталған "ТҮРКСОЙ" ұйымы осы серпінді аймақтың орталығында тұр. Мәдени алмасу мен ынтымақтастықты ілгерілету мақсатында Ол Түркітілдес халықтардың ортақ мұрасын қорғауда маңызды рөл атқарады. Бұл мақалада біз ұйымның көп қырлы саласын және Оның Орталық Азияның мәдени ландшафтына тұрақты әсерін зерттеуді мақсат етеміз.

ТҮРКСОЙ-дың шығу тегі оның пайда болуынан бастау алады, оған Орталық Азияның саяси, әлеуметтік және мәдени динамикасы әсер етеді. ТҮРКСОЙ сияқты платформаның қажеттілігі осы факторларды зерттеу арқылы айқын көрінеді. Бұл инновациялық ұйым Түркі халықтары арасындағы ынтымақтастық пен келісімді нығайту мақсатында құрылған.

1. Тарихи Тамыры

ТҮРКСОЙ-дың пайда болуынан бастап іздей отырып, осы ізашар ұйымның пайда болуына себеп болған тарихи контексті ашамыз. 1993 жылы негізі қаланған ТҮРКСОЙ Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін Орталық Азиядағы терең саяси және әлеуметтік өзгерістер аясында пайда болды (Smith, 2020: 57). Жаңа тәуелсіз Түркітілдес халықтар өздерінің жеке басын қайта анықтауға және мәдени мұраларын растауға ұмтылған кезде, ТҮРКСОЙ бірлік пен ынтымақтастықтың шамшырағына айналды.

Орталық Азияның саяси, әлеуметтік және мәдени динамикасын зерттей отырып, Түркі халықтары арасындағы келісім мен ынтымақтастықты ілгерілету үшін ТҮРКСОЙ сияқты платформаның қажеттілігін атап өтеміз. Түркі халықтарының ғасырлар бойғы өзара іс-қимылы мен алмасуымен ерекшеленетін аймақтың күрделі тарихы геосаяси шекарадан асып түсетін ортақ мәдени мұраның негізін қалады. Алайда, мемлекеттік құрылыстың проблемалары мен отаршылдық мұрасы әртүрлі этникалық және лингвистикалық топтар арасында өзара түсіністік пен диалогты нығайтудың маңыздылығын атап өтті.

Осы тұрғыда бұл ұйым достық пен ынтымақтастық байланыстарын орнату үшін Түркі тарихының, тілінің және өнерінің бай гобеленіне сүйене отырып, мәдени дипломатияның маңызды катализаторы ретінде пайда болды (TURKSOY Official Website, 2024). Түркі халықтарының ортақ мұрасын музыка, әдебиет және бейнелеу өнері арқылы дәріптей отырып, ТҮРКСОЙ отаршылдық кезінде маргиналданған немесе басылған дәстүрлерді қалпына келтіруге және жандандыруға тырысты.

Мәдени алмасу мен ынтымақтастыққа деген адалдығының арқасында ТҮРКСОЙ Орталық Азияның және одан тыс жерлердің мәдени ландшафтын қалыптастыруда шешуші рөл атқарды. Өнер адамдарына, ғалымдарға және мәдениет әуесқойларына жиналып, ортақ мұраларын атап өтуге арналған алаң ұсына отырып, Түркі тілдес халықтар арасында диалог пен өзара сыйластықты оятуды жалғастыруда, олардың ұжымдық болмысына тиесілілік пен мақтаныш сезімін оятады (Smith, 2020: 71).

2. Мәдениетті Сақтау Және Жаңғырту

Ұйым Түркі мұрасының бай гобелендерін қорғау үшін тынымсыз еңбек етіп, мәдениетті сақтау мен жаңғыртудың бастауы болып табылады. Көп қырлы тәсіл арқылы ұйым дәстүрлі тәжірибелерді, тілдерді және көркем өрнектерді уақыт құмынан қорғауға тырысады.

ТҮРКСОЙ ұйымының мәдениетті сақтаудағы басты бастамаларының бірі – ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан дәстүрлі тәжірибелерді құжаттау және насихаттау болып табылады. Салт-дәстүрлерді, салт-дәстүрлерді, халықтық дәстүрлерді мұқият жазып, ұйым Түркі мәдениетінің осы баға жетпес аспектілерінің ұмытылмауын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, осы әдет-ғұрыптарды жандандыру және мәңгілік ету үшін жергілікті қауымдастықтармен ынтымақтаса отырып, ғасырлық дәстүрлерге жаңа тыныс береді (Khan, 2019: 133).

Тіл мәдени бірегейліктің ірге тасы ретінде ұйымды сақтау ісінде басты орын алады. Ұйым Түркі тілдерін насихаттау және қорғау, олардың мәдени мұраны сақтаудағы өзіндік құндылығын мойындай отырып, тынымсыз еңбек етуде. Білім беру бағдарламалары, басылымдар, тілдерді жандандыру жобалары арқылы Түркі тілдік әртүрлілігінің өміршеңдігін қамтамасыз етуге тырысады.

Көркем өрнектер тарих бойында Түркі халықтарының шығармашылығы мен тапқырлығын бейнелейтін мәдени бірегейліктің жарқын көрінісі ретінде қызмет етеді. Ұйым ежелгі көркемдік дәстүрлерді құрметтей отырып, заманауи мәдени өндірістері инновацияларды дамытуда шешуші рөл атқарады (Mukhamedzhanova, Shahin & Sharip, 2023: 98). Суретшілерге, музыканттарға және қолөнершілерге қолдау көрсете отырып, ұйым өткенді де, бүгінді де атап өтетін динамикалық мәдени ландшафтты дамытады.

Ежелгі дәстүрлерді жаңғырту – бұл ностальгиялық әрекет қана емес, сонымен қатар қазіргі қоғамның дамып келе жатқан қажеттіліктеріне бейімделетін динамикалық процесс. ТҮРКСОЙ түркі мұрасының мәніне адал бола отырып, сақтау мен бейімделу арасындағы нәзік тепе-теңдікті сақтай отырып, инновацияны қолданады (Öztürk, 2018: 86). Бірлескен жобалар мен мәдениетаралық алмасулар арқылы ұйым Түркі мәдениетінің қазіргі әлемде серпінді және өзекті болып қалуын қамтамасыз ете отырып, шығармашылық эксперименттер мен идеялардың айқас тозаңдануын ынталандырады.

ТҮРКСОЙ-дың күш-жігерінің Түркі мұрасын сақтауға әсерін бағалау кезінде ұйымның жұмысы шекаралар мен ұрпақтардан асып түсетіні айқын болады. Түркі халықтарының арасында мақтаныш пен тиесілілік сезімін оята отырып, мәдени тұрақтылықты нығайтады және Түркі мұрасының бай гобеленіне деген терең ризашылықты арттырады (Khan, 2019: 127). Болашаққа көз жүгіртсек, ұйымның мәдениетті сақтау мен жандандыруға деген ұмтылысы болашақ ұрпақты ортақ мұраларын қабылдауға және атап өтуге шабыттандыратын үміт шамы ретінде қызмет етеді.

3. Аймақаралық Ынтымақтастық Және Алмасу

ТҮРКСОЙ-ның үкіметтік және үкіметтік емес ұйымдармен серіктестігін зерттей отырып, біз ұйымның аймақаралық ынтымақтастық пен алмасуды дамытудағы негізгі рөлін зерттейміз. ТҮРКСОЙ ұлттар өздерінің ортақ мәдени мұраларын атап өту үшін геосаяси шекаралардан асып, бірігетін байланыс қызметін атқарады. Үкіметтермен, мәдениет мекемелерімен және қарапайым ұйымдармен одақ құра отырып, ТҮРКСОЙ Түркі мәдениетін сақтау және ілгерілету бойынша бірлескен күш-жігерді ынталандыру арқылы өзінің ықпалын күшейтеді.

Кейстер мен айғақтар арқылы біз мәдени дипломатияның Түркітілдес халықтар арасындағы байланыстарды нығайтудағы және одан тысқары жерлердегі трансформациялық күшін ашамыз. Бірлескен мәдени фестивальдар мен көрмелерден бастап білім беру бағдарламалары мен көркемдік ынтымақтастыққа дейін ТҮРКСОЙ тілдік кедергілерден асып түсетін және өзара түсіністікке ықпал ететін мағыналы өзара әрекеттесуді жеңілдетеді. Бұл бастамалар Түркі мұрасының байлығы мен алуан түрлілігін көрсетіп қана қоймай, сонымен бірге ортақ тарихи тамыры бар халықтар арасындағы диалогты, жанашырлық пен сыйластықты насихаттайды (TURKSOY Annual Report 2023).

Түрксой түркі болмысына қатыстылық пен мақтаныш сезімін оята отырып, қауымдастықтарға өздерінің мәдени мұраларын қабылдауға және өзара байланысты әлемге үлес қосуға мүмкіндік береді. “Түркі Әлемінің Мәдени Астанасы” бағдарламасы және “Түркі Дүниежүзілік Мұрасы Қоры” сияқты бастамалар арқылы ТҮРКСОЙ мәдени алмасу мен диалог алаңдарын ұсынады, шығармашылықты, инновацияны және

инклюзивтілікті насихаттайды (Öztürk, 2018: 79).

Жаһандану мен қарқынды өзгерістермен ерекшеленетін дәуірде ұйымның аймақаралық ынтымақтастық пен алмасуды жеңілдетудегі рөлі ешқашан аса маңызды болған емес. Мәдениеттің күшін ұлттар арасындағы көпір ретінде пайдалана отырып, әртүрлілік тойланатын, айырмашылықтар құрметтелетін және шекарадан тыс ынтымақтастық өркендейтін болашаққа жол ашады.

Мәдени дипломатия мен мәдениетаралық диалогты дамытуға деген мызғымас міндеттемесінің арқасында Түркі әлемін айқындайтын ынтымақтастық пен өзара сыйластық рухын бейнелейді. Біз қазіргі әлемнің қыр-сырын игеруді жалғастыра отырып, ұрпақтарды бейбітшілік, өркендеу және мәдени келісім туралы ортақ көзқарасқа ұмтылу үшін бірігуге шабыттандыратын үміт шамы болып табылады.

Ұйым жұмысының кеңірек аймақтық және жаһандық шеңберлермен қиылысуын зерттей отырып, мәдени диалог пен өзара түсіністікті ілгерілетудегі синергетика мен қиындықтарды ашамыз. Ұйымның күш-жігері материалдық мәдени жәдігерлерді сақтаудан да асып түседі; олар бүкіл Әлемдегі Түркі халықтарының өмірін қалыптастыратын қоғамдық-саяси шындықтармен тереңірек байланысты қамтиды (Aksoy, 2022: 61). Шекаралары барған сайын кеуекті болып бара жатқан жаһандану жағдайында ТҮРКСОЙ мәдениетаралық алмасу мен ынтымақтастықтың арнасы ретінде қызмет етеді, әртүрлі қауымдастықтар арасында ортақ сәйкестік пен тиесілілік сезімін дамытады.

Алайда, мәдени әртүрлілікті мерекелеу аясында ТҮРКСОЙ күрделі геосаяси ландшафттарды бағдарлауға және жүйелік теңсіздіктерді жоюға тән қиындықтарға тап болады. Тілдерді жандандыру, этникалық азшылықтардың құқықтары және тұрақты даму сияқты мәселелер мәдени мұраның кеңірек қоғамдық мәселелермен өзара байланысын мойындайтын көп қырлы тәсілді қажет етеді.

Сонымен қатар, ұйымның диалог пен түсіністікке ықпал етудегі рөлі мәдени дипломатиядан асып түседі; ол көші-қон және халықтың қоныс аударуы сияқты өзекті жаһандық мәселелермен қиылысады (Khan, 2019: 139). Халық жақсы мүмкіндіктер іздеп қоныс аударған сайын немесе қақтығыстарға ұшыраған аудандардан қашқан сайын, ұйымның бастамалары мәдени сабақтастықты сақтауда және қоныс аударған қауымдастықтардың өміршеңдігін арттыруда өзекті бола түсуде.

ТҮРКСОЙ-дың даму күн тәртібіне қатысуы мәдени мұра мен тұрақты прогресс арасындағы ішкі байланысты көрсетеді. Жергілікті қауымдастықтарға өздерінің мәдени құндылықтарын экономикалық өсу мен әлеуметтік келісім үшін пайдалануға мүмкіндік бере отырып, мұра сақталып қана қоймай, сонымен бірге оң өзгерістердің катализаторына айналатын инклюзивті қоғамдарды құруға үлес қосады.

ТҮРКСОЙ ұйымының қазіргі өзара байланысты әлемдегі маңызы оның Түркі мұрасын сақтау мен насихаттаудағы күш-жігерінде ғана емес, сонымен бірге қазіргі заманғы мәселелерді мәдени объектив арқылы шешу қабілетінде де жатыр (Öztürk, 2018: 87). Сәйкестіктің, көші-қонның және дамудың күрделілігін ескере отырып, инклюзивті және үйлесімді жаһандық қауымдастықты қалыптастырудағы мәдени дипломатияның трансформациялық күшінің мысалы болып табылады.

Қорытынды

ТҮРКСОЙ ұйымының Орталық Азиядағы мәдениеттер мен мұраларды біріктірудегі күш-жігерін қорытындылай келе, ұйым әртүрлілік пен күрделілікпен ерекшеленетін аймақта үміт пен бірліктің шамшырағы ретінде қызмет ететіні белгілі болды. Мәдениетті сақтау, мәдениетаралық диалог және ынтымақтастық саласындағы тынымсыз күш-жігерінің арқасында Түркі мұрасының бай гобелені ұрпақтар бойына өркендеп келе жатқан жарқын болашаққа жол ашуды жалғастыруда.

Ұйымның Түркітілдес халықтар арасындағы түсіністік пен ынтымақтастықты нығайтуға деген ұмтылысы мәдени байланыстарды нығайтып қана қоймай, аймақтық тұрақтылық пен өркендеуге ықпал етті. Мәдени алмасу және өзара бағалау платформасын ұсына отырып, саяси шекарадан асып, ғасырлар бойғы дәстүрлер мен құндылықтарға негізделген ортақ бірегейлік сезімін қалыптастырды.

Сонымен қатар, ұйымның инклюзивтілік пен әртүрлілікке баса назар аударуы оны бүкіл әлемдегі мәдени ұйымдар үшін үлгі етті. Азшылық топтары мен маргиналды қауымдастықтардың құқықтарын қорғай отырып, мәдени мұра тек өткеннің жәдігері ғана емес, сонымен бірге бүгінді қалыптастыратын және болашақты хабардар ететін тірі, серпінді күш екенін көрсетті.

Болашаққа көз жүгіртсек, ТҮРКСОЙ ұйымы үнемі өзгеріп отыратын жаһандық ландшафтта жаңа міндеттер мен мүмкіндіктерге тап болады. Технология дамып, қоғамдар дамып келе жатқанда, ұйым мәдени түсіністік пен ынтымақтастықты ілгерілету жөніндегі негізгі миссиясына адал бола отырып, тез өзгеретін әлемнің қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін өз стратегияларын бейімдеуі керек.

Қорытындылай келе, ТҮРКСОЙ мұрасы – өміршеңдік, жаңашылдық және үміт мұрасы. Орталық Азияда және одан тыс жерлерде мәдениеттерді біріктіріп, мұраларды сақтай отырып, адамзаттың алуан түрлілігінің байлығы атап өтілетін және бағаланатын неғұрлым инклюзивті және үйлесімді әлемнің негізін қалады. ТҮРКСОЙ ұйымының жетістіктері туралы ой жүгірте отырып, бізге мәдениеттің өмірді біріктіретін, шабыттандыратын және өзгертетін тұрақты күші еске түседі.

ӘДЕБИЕТТЕР

- Aksoy, Ayşe (2022). *The Role of TURKSOY in Promoting Intercultural Dialogue*. *Turkic Studies Quarterly*, vol. 15, no. 3, pp. 56-78.
- Khan, Ali (2019). *Cultural Diplomacy in Central Asia: The Role of TURKSOY*. *International Relations Review*, vol. 25, no. 4, pp. 123-145.
- Mukhamedzhanova S., Shahin I., & Sharip A. (2023). TURKSOY and its role in the cultural integration of the Turkic countries. *Turkic Studies Journal*, 5(1), 98–118. <https://doi.org/10.32523/2664-5157-2023-1-98-118>.
- Öztürk, Mehmet (2018). *Preserving Heritage, Building Bridges: TURKSOY's Impact on Central Asia*. *Journal of Cultural Heritage Preservation*, vol. 5, no. 1, pp. 78-92.
- Smith, John (2020). *The Evolution of TURKSOY: A Historical Analysis*. *Central Asian Studies Journal*, vol. 10, no. 2, pp. 45-67.
- TURKSOY Annual Report (2023). *Promoting Cultural Exchange and Cooperation in Central Asia*. TURKSOY Publications.
- TURKSOY Official Website (<https://www.turksoy.org/>).

